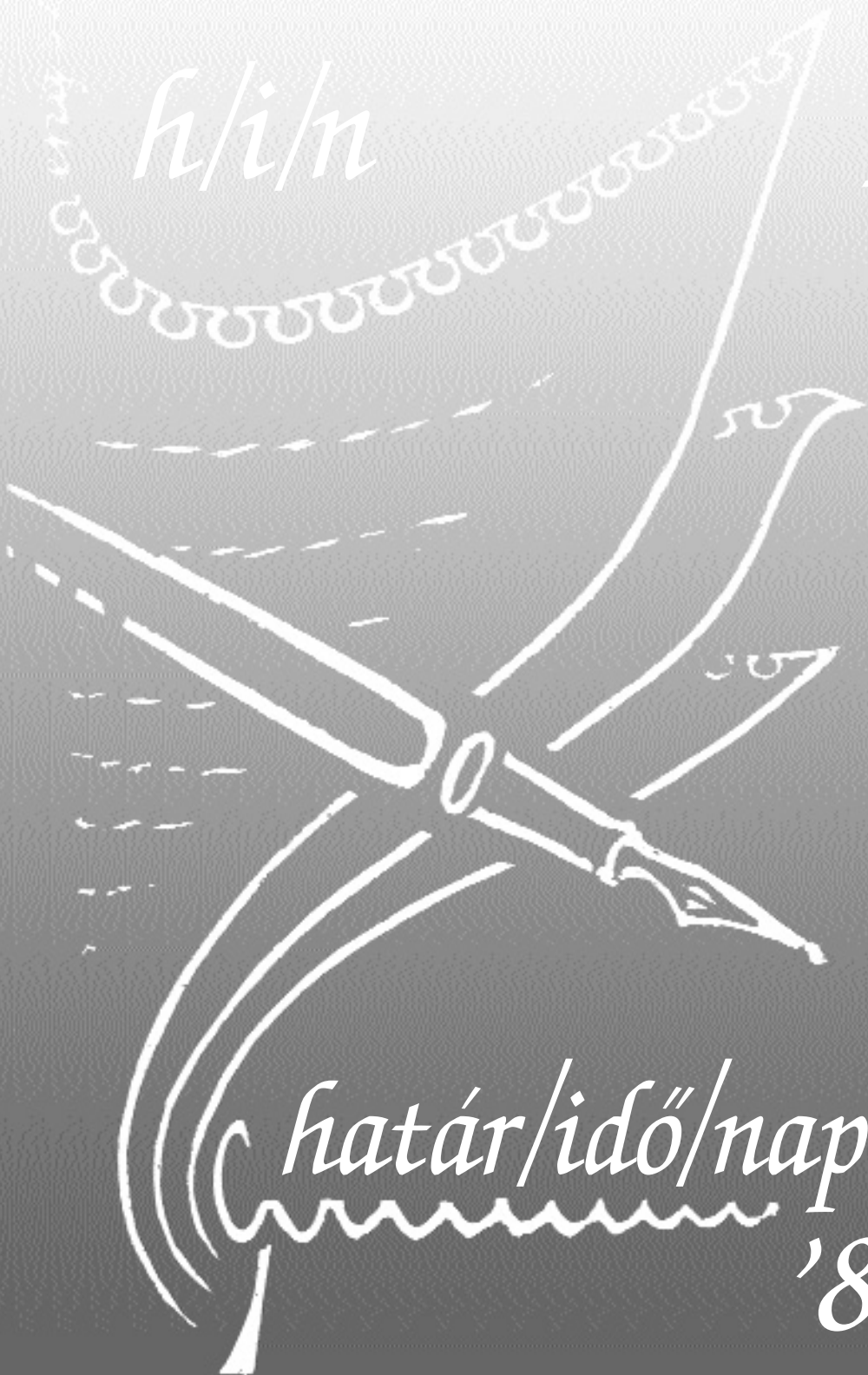

h/i/n

1

határ/idő/napló

'87

Ajánló sorok – az első lapra

Itthon vagy otthon?
Beszélgetés egy Erdélyből áttelepülttel

Vámmentett útijegyzet
Határepizód
Kolozsvári séta
Bukarest-blues

Kézirat gyanánt
Erdély története – szerepvárbán
(Egy történész gondolatai)

Kiemelés tőlünk
Előre, március 1.
Neue Zürcher Zeitung, március 4.
Magyar Szó, február 28., március 5.
Politika, március 7.

Jövevényiszavak
Kányádi Sándor: Könyvjelző
Szócs Géza: Elküld az élet Perzsiába

Más...
Példamondatok – szövegmontázs
Hiánylista

Ajánló sorok – az első lapra

Akarva, nem akarva, valamennyien az idő szorításában élünk. Ámde létezésünk nem pusztán a belső időrendet, egy valóságosan avagy csak képzeletben vezetett személyes napló eseménymenetét követi; mások létének alakulása éppúgy szorítja, határolja – bár ez gyakorta inkább csak utólag válik nyilvánvalóvá. A történelmi kronológia, egy korszak rekonstruált tényeinek sora, nemegyszer durván rációfol az egyedi határidőnaplók kitűzött terveire, várakozásaira. Szenvtelen dokumentumaiból rendre kimarad mindaz, mi ittlétünk egyedül méltó emlékműve lehetne: vágyaink, reményeink, közös elszánásaink, tetteink esendő szépségű együttése.

Hogy mindez ne tűnjön el, ne menjen veszendőbe, egy baráti társaság belső ösztönzésből – s jobbára a maga ösztönzésére – kollektív „határidőnapló” vezetésére szánta magát. E társaság, számos más körhöz hasonlóan, sok éven át spontán verbuválódott „itthoni” és „otthoni”, azaz magyarországi és erdélyi önkéntesek rokonszenv-társulása-ként. Összetartozásukat – minden alkati, hivatásbeli, világnézeti különbözőség ellenére – az a rokoni együttérzés táplálja, mellyel a magyarság, Erdély, s az erdélyiek sorsa iránt viseltetnek.

Ezen barátságok, gyakori itthoni találkozók és erdélyi táborozások élményeiben összeforrt közösséget ugyanakkor mindinkább áthatja az a lelkiismereti felelősség, amely langyos patrióta frázisoknál, félhangos tudományos vitáknál és tétova hivatalos nyilatkozatoknál ma sokkal többre kell kötelezze a határon túli magyarság súlyos megpróbáltatásait valóban szívükön viselőket: a válságos helyzet nyílt felmutatására, segítségre, cselekvő példára.

Hiszen idehaza és „odaát” egyaránt érezni a történelmi idő szorongatását: hogy határon innen és túl valamennyien – akarva, nem akarva – szüntelen erkölcsi határhelyzetben élünk. Gondolkodjunk, szóljunk, cselekedjünk hát – vezessük lankadatlan közös dolgaink lelkiismeret diktálta határidőnaplóját! És eközben ne hagyjon el a remény: hát-ha egy-két apróság mindebből mégis csak átkerül egy majdan összeállítandó kronológiába...

1987 márciusa

[*Nóvé Béla*]

Itthon vagy otthon?

Beszélgetés egy Erdélyből áttelepülttel

*„Azért vagyunk a világon,
hogy valahol otthon legyünk benne.”*

TAMÁSI ÁRON

– Mi indított arra az elhatározásra, hogy Romániából áttelepülj Magyarországra?
– Eleinte eszembe se jutott, hogy eljöjjek. Gyerekkorom s az udvarhelyi gimnazista évek idilli elzártságban teltek; körülvett a falu, az iskola, a hegyek.

A kapcsolatok melegében éltem, család, barátok, szerelmek – ebbe a látókörbe nem fért bele, hogy én valaha is eljöjjek. Aztán 1979-ben a kolozsvári egyetemre kerültem. Ott kezdtem először érezni az általános romlás jeleit, habár egy ideig e változás számomra a világ váratlan kitágulását hozta: eseményeket, új társakat, közös ügyeket és reményeket. Akkoriban Kolozsvárott, főként az egyetem táján még viszonylag élénk szellemi élet folyt: az ottani magyar tanszék, név szerint Láng Gusztáv vezetésével még működött a Műhely kör, a Gaál Gábor kör, viták, fórumbeszélgetések voltak magyar és román írók, történészek, szociológusok meghívásával. Magyarországról rendszeresen átjutottak a fontosabb könyvek, folyóiratok (Mozgó Világ, Valóság stb.). Elolvastuk, kézről kézreadtunk mindent, ami „odaátról” jött, sokszorta többet gondolva és érezve bele e szellemi csempésztermékekbe. Ez a több abból származott, hogy lényegesen alaposabban, elmélyültebben asszimiláltuk az új és szűkös információt. Aztán, úgy '82-83 körül drasztikusan leromlott minden. A korábbi szellemi műhelyek, az értelmes cselekvés lehetőségei szinte teljesen megszűntek. Egyre többen mentek el, bár meg kell jegyezni, ez a kivándorlási hullám már csak szomorú hatása, s nem kiváltó oka volt a kolozsvári magyar szellemi élet végső elcsökevényesedésének. Rosszul is éreztem magam akkoriban, hiszen nekem már „kifelé állt a szekerem rúdja”. Ez rengeteg vitát, átbeszélgetett éjszakát jelentett. Sok-sok terv született arra, hogy miként lehetne úgy eljönni, hogy továbbra is azért küzdjünk, ami otthon van, ami otthon maradt, ami otthon hiányzik. Hogy ezekből a tervekben mi lett? Én inkább abban szeretnék hinni, ami lehet...

– Végül is a házasság segített az áttelepüléshez.

– Igen, bár ez tényleg nem csupán „útlevel-házasság” volt. Nem mintha ezzel azokat, akik csak így juthattak hosszabb külföldi nászutazáshoz, bántani vagy megítélni akarnám. Emiatt nekik nincs szégyellnivalójuk. Azoknak van, kik elemi emberi jogukat, hogy ott éljenek, ahol akarnak, megtagadják tőlük, vagy csak efféle megalázó kiskapukon keresztül teszik lehetővé.

– Az eljárás hivatalos útját sokan nem ismerik. Mondanál erről is valamit?

– Igen, ez csakugyan néha már karkai rejtélynek tűnik. Az én ügyem is több mint két évig húzódott én még nem is igen zúgolódhatok. Pénzem, összeköttetésem nem volt – így jó, hogy „csak” ennyi időbe telt a házassági engedély, az útlevel, s a magyarországi jóváhagyás megszerzése.

- Ez utóbbihoz mi szükséges?
- Közjegyző előtt hitelesített nyilatkozat egy magyar állampolgár részéről, hogy az áttelepülésed követő két évre lakást és ellátást biztosít. Amúgy a magyar ügyintézés is teljesen személytelen. Mikor az engedélyt átveszed, egy cseppet sem éreztetik veled, hogy mátol magyar lehetsz, hazád lesz, anyanemzedet ismét magába fogad. Szóval cseppet se ringatnak magasztos illúziókba.
- Voltak-e illúzióid az áttelepüléssel kapcsolatban?
- Igazából nem. Eleinte egy kicsit azt hittem, diplomával, értelmiségiként talán szívesebben fogadnak, de aztán láttam, hogy mindez egyre megy. Akkor már egyéves tanári gyakorlatom is volt – az egyetem után egy határ menti kisvárosba helyeztek – de hát ideát ez se nagyon számított. Matematikatanárként enélkül is elhelyezkedhet az ember...
- Kit-mit hagytál Erdélyben?
- Nehéz felelni erre... Huszonöt éves koromig éltem ott, akármilyen cudar világ volt, mégiscsak a hazám. Személy szerint persze elsősorban a szüleimet és a testvéreimet, ami annál fájóbb, mert nemcsak a magam szomorúsága nyomaszt, de még inkább az, ahogyan ők ezt felfogják, hiszen apám, anyám – hiába járok vissza – végső elszakadásként éli át távozásomat, mintha egy Óperencián túli ismeretlen egyszer és mindenkorra magába nyelt volna. Gondjaink-örömeink megszűntek közösek lenni, nincs többé fiuk, aki estis tanítványaitól kávéét szerezzen nekik, nyaranta a szénát lekaszálja, betegségükben, öreg napjaikban közvetlen támaszuk lehet. És bármit teszek is ez ellen, egyre inkább érzem: ezek valós félelmek, semmi tartós biztosíték nincs a kezemben, amivel eloszlatnám őket.
- Kit-mit hoztál volna át legszívesebben?
- Három kívánság? Mesébe illő válaszaim vannak! Ha önzésem teljesen szabadjára engedhetem – az egész országot. Ha kicsit vissza kell fognom magam, a szülőházam és a családomat. De mert apám, anyám már nem szakíthatom ki onnan, legalább a húgaimat... Amúgy én tárgyakhoz nem ragaszkodom. Szóttest, cserepet, efféléket nem gyűjtögetek. Ezeknek ott a helyük, számomra ott értékesek. Ha bármikor hazamehetek, s ott találom őket, én ennyivel beérem. Üres kézzel jöttem el, csak a legkedvesebb könyveim hoztam magammal.
- Aki bújt – aki nem... A mostani helyzet valóban ördögi csapdához hasonlít. Hiszen sokan, akik már kijutottak, vagy akik innen akarnak segíteni az Erdélyben maradtok helyzetén, azért tartózkodnak a nyíltabb, s talán nagyobb garanciákkal biztató színrelépéstől, mert attól tartanak, ezzel méginkább ártanának Romániában élő rokoniainknak, barátaiknak, az ottani magyarságnak. Konkrétan: ezentúl még a korrupció mentőszelpei is elzáródhatnak, még ez a féloldalas, szüntelen fenyegetett kapcsolattartás is veszélybe juthat, elkobzás, kitiltás, határozat akadályozhatja meg a létfontosságú gyógyszer, élelmiszerek és könyvek kijuttatását, újabb hatósági megtorlás-sorozat nehezedik az amúgy is elgyötört, s már-már kilátástalan erdélyiekre. Mit gondolsz erről?
- Ezen a helyzeten rontani nem lehet. A román reakció kiszámíthatatlan és önkényes, ami pont azért van, mert úgy érzik, bármit megtehetnek, senki és semmi nem kéri számon rajtuk cselekedeteiket. Az okos és határozott nyilvánosság – amely senkit nem sodor bajba, s amely minden politikai manipulációtól tiszta – igenis segíthet. Ha többet nem, szembesíteni a magyarországi közvéleményt a durva tényekkel, részvétét, őszinte áldozatkészségét még inkább felkelteni. Kinek fájjon mindez, ha minket se rezdít meg?

Az egész magyarság keserves próbatétele ez – létfontosságú, hogy átvészelve, emberként kerüljön ki belőle. Az ideologikus felhajtásra, romantikus nemzetekölcsi pátozra semmi szükség. Az erdélyi magyarságnak mindenek előtt Erdélyben való megmaradását kellene biztosítani, de a döntés joga magánügy: aki el akar jönni, nem árulásból, aki maradni kíván, nem szolgálalkúságból teszi. Mindkettőnek meg kell adni a lehető legtöbb segítséget. És le kell számolni végre azzal a tétova önáltatással, hogy azok árthatnak a legtöbbet, akik az erdélyieknek ténylegesen segíteni akarnak, nyílt és jogszerű biztosítékokat követelve a cinkos korrupció, a szégyenletes embercsempészet helyett. Olyan „józanok”, olyan „megértőek” sosem lehetünk, hogy a hatalom rideg számításait, „államérdekét” magunkévá tegyük. Józanságunk, résztvevő megértésünk jobb, ha a rászorulókat felé gyakoroljuk...

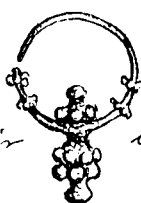
– Két éve vagy itt. Mennyire találtad meg a helyedet?

– Attól, hogy idejöttem, hol az anyanyelvemen bárkivel szólhatok, még nem váltam „magyarrá”. Nem ismerem még igazán ezt az országot, ezt a társadalmat. Sok minden idegen még, ezért folyton újra kell benne értékelnem magam, a helyzetem. Riaszt az anyagiasság, az a kíméletlen hajszja, amivel az itteni emberek többsége csupán a maga boldogulását tapossa. A nyomorúságos Romániában az egzisztenciális gondok nem foglalkoztattak annyira, mint itt. Ott nem ettél szalámit, de halkonzerv akadt mindig s emellett magadra, a barátaidra annyi időt szánhattál, amennyit csak kedved tartotta. Ott az egyéni jólét egyértelműen a tisztességtelen beépülés jutalma – tehát ez az út számomra eleve ki volt zárva, nem volt alternatíva. Itt viszont, legalábbis úgy tűnik, a tisztas jólétnek megvan az esélye, ez a világ látványos csábításokkal van tele, holott egy bizonyos szintre legtöbbször csak szívós önrombolás, s a kapcsolataik feláldozása árán juthatnak el az emberek. Úgy érzem, leginkább ettől beteg, szétesett ez a társadalom ma itt.

Szóval, nemigen tudom még, hol találok igazi otthonra. Barátom van itt is jópár – nagyrészt még akiket a nyári táborozások és Erdély-járások idején megismertem –, de hiányzik valami igazi közösség, egyszerre kézzelfogható és szellemi hit, amelyért másokkal együtt dolgozhatnék. Erdélyt s az otthon maradottak ügyét ilyennek hiszem. Ezért elveimhez híven kész vagyok tenni, kezdeni bármit továbbra is egy értelmes, megtartó baráti szövetség érdekében. Egy olyan szövetség érdekében, amelynek cselekvési és gondolkodási horizontját csak a lelkiismeret s az ezen alapuló józan megfontolás határolja be!

[Az interjút Tódor Alberttel Nóvé Béla készítette 1986. decemberében]

(ezüst fülbevaló
női temetkezésként
az 5. sz. sz.
Közösvár, Zapolja u.
leletéből)

Vámmentett útijegyzet

Határepizód

Az erdélyi utazások a mindenkori kaland reményével kezdődnek, már a pályaudvaron, ahova barátok, ismerősök serege kíséri az embert, mindenki sok jót és szerencsés vámot kíván, levélkét nyújt át, üzenetet magoltat. Legutóbbi utazásom kalandos izgalmi igazán csak a vonaton kezdődtek, a vám után – ami most kivételesen nem volt kaland –, fülkétársaim, számszerűen négyen, akik Püspökladánynál szálltak fel, egy társaságot alkottak. A román határállomásról való kiindulás pillanatában szinte egyszerre és ugyanazzal a megnyugvással sóhajtottak fel. És ez a román vámvizsgálatok ismeretében még nem is lenne szokatlan. Útítársaim „jó magyar” emberek voltak, tele csomagokkal, Nagyváradra és Kolozsvárra utaztak. (Megjegyzem, hogy az egész fülkében csak az én csomagomat nézte meg és csak a román vámos.) Mint beszélgetésükből kiderült, az éppen aktuális hiánycikkek tömkelegét sikerült átjuttatniuk: kávé, gyógyszer, élelmiszert. A „segítőkész” magyar emberektől továbbá értesültem arról is, hogy a kávé 1500-ért már „nem üzlet”, hiszen sokkal jobban jár az áldozatkész „utazó”, ha szívgyógyszert ad el, dobozonként 70-75 lejért. A kaland az, ami ezután történt. Idézni fölösleges lenne, és írásban nem használom azokat a szavakat, amelyekkel ezeket az embereket és tevékenységüket illettem. Annyi szent, hogy jó „vasutasként” egy idő után kértem a helyjegyüket. Csak egyiküknek szólt a jegye a mi fülkénkbe, de rövid beszélgetés után ő sem maradt velünk. Ezek a „kalandkeresők” csempészek voltak, mégpedig az ijedős fajtából. Megjijedtek, amikor ezt elkeseredett dühömben elvakultan a szemükbe mondtam. De sajnos úgy érzem, csak ettől és nem attól távoztak szótlánul a fülkénkből mert megértették, hogy amit tesznek, az túlmutat az aljasság minden határán.

[Tódor Albert]

Kolozsvári séta

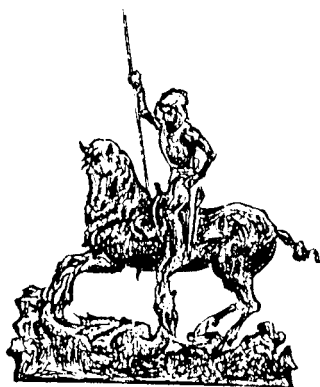
Idei első utam Erdélybe, ahogy mondani szokás, nem jött össze. Négy órát töltöttem Romániában a kürtösi határállomás e célra fenntartott, fűtetlen várótermében, öt lengyel csempész-feketéző társaságában fegyveres őrizet alatt. Útlevelemet elvették. Az ok: néhány színes képes hetilap, két mesekazetta és az Ódon Erdély két kötete. Az útlevelet akkor kaptam vissza, amikor egy másik fegyveres őr kikísért az indulásra kész vonathoz.

Három héttel később, már okulva a tapasztalatokon, az útlevelel kívül semmi olvasnivaló nem volt nálam és Biharkeresztesnél minden nehézség nélkül léptük át a határt. Hajnalban értünk Kolozsvárra, kopogós hidegben. E kései órán, fáradtan és álmosan fel sem tűnt a csend és sötétség, ami fogadott. A városközpont közeli szálláshelyünkön az éjszaka hátralevő részét beszélgetéssel töltöttük házigazdánkkal a lakás egyetlen fűtött helyiségében, a konyhában. Reggel aztán városnézésre indultunk, ismerősöket látogattunk meg, szorosabb programunk nem lévén csak úgy „csellengtünk”. Európai emberekkel találkoztunk – Európán kívül. Olyan emberekkel, akiknek könyvtárát böngészve, hivatását, társadalmi állását, műveltségét tekintve, szavait hallgatva azt hinnék, otthon vagyok, de aztán beszélgetés közben föllallok,

hogy fázó-zsibbadó lábam megmozgassam kicsit, az ablakhoz sétálok s kinézek, vagy kimegyek a konyhába, és újra érzem, hogy a civilizáció számtalan tárgyi kellékét és szolgáltatását a határon túl hagytuk. Nem ez írás célja, hogy a hasznos és haszontalan kellekeket különválassza, de biztos állíthatom, hogy Erdélyben jórészt a hasznosak tűntek el szinte nyomtalanul, olyannyira, hogy a civilizáció feltételei közül jószerével csak az ember maradt meg. A tárgyi-környezeti feltételek lassan elmaradoznak, a múlt megváltozik, a jelen egy áldozatos, megmagyarázhatatlan leépülés, a jövő pedig a jelenre épül. Nagy talány számomra az, ami most Erdélyben történik. Tanácstalan voltam és vagyok, nem látom értelmét és célját a rendelkezéseknek és eseményeknek; a részletekből összeálló kép zavaros és riasztó, nehezen összerakható, az egész azonban még szürkébb, szomorúbb, mint a részletek. Nehéz a képet élesre állítani, hiszen számunkra kedves emberek vergődését kell látnunk, akik a nekünk maguktól értődően adott javakban látnak hiányt, akiknek gyermekei egy bizonyos koron túl a tanulnivalók legszűkebb körét sajtáthatják csak el anyanyelvükön, és belátható időn belül már csak egy idegen nyelven adhatják tovább. Látjuk, hogy a főtér, az Óváros házai állnak, a díszletek még a régiek, ám a köztük-bennük játszott darab, az élet már idegen tőlük. S nem azért, mert az idő eljárt felettük. Ellenkezőleg. A csodálatos díszletek között, szegényesen, rosszul öltözött, sorsukban és jövőjükben bizonytalan szereplők élnek, románok és magyarok vegyesen.

Emberek, akik reggel meghallgatják a Kossuthban az Útinformat és a kihült lakásokban talán eltűnődnek rajta, hova folyik Ploiești olaja, ha sem elég műtrágya, sem elég benzin, sem elég műanyag nincs. Szereplők, akik a forgatókönyv szerint órákat állnak sorba kenyérért, húsért, s közben azt hallják, hogy két évtizede diadalmasan tör újabb csúcsok felé a mezőgazdasági forradalom, s az újságok szerint szemvesztés nélkül aratják a nagy hozamú, hazai búzafajtákat és újabb „megvalósítások” történtek a szarvasmarha- és sertés-tenyésztésben. Az emberek, akik munkájuk végeztével nagykabátban, kucsmában beülnek egy hideg és sötét „sörözőbe”, ahol ráadásul bűdös is van, mert a cigarettát állandóan szívni kell, különben félpercenként elalszik, s minek szellőztetni, ha nincs fűtés.

Itt savanyú sört isznak, mert jobb nincs, három-négy étel között válogathatnak, s arra gondolnak, hogy „növekvő igényességgel és felelősséggel, emelt minőségi színvonalon” elégitik ki igényeiket. Természetesen áll ez a közlekedésre is. A városi buszokat, trolikat mintha a roncstelepről hívták volna vissza a forgalomba, soha, sehol nem láttam ilyen szomorú állapotú járműveket közlekedni. Legalábbis élőben nem. Igaz, a városban nem

(Kolozsvári Mártori és György
Szent György-recebra, 1373.)

feltűnők: terepszínűek és éppoly elhanyagoltak, piszkosak, mint a díszlet álló részei: a homlokzatok és a lépcsőházak. E díszletek közé még az olyan épületek is beleszürkülnek, amelyeknek legalább „osztályba sorolásuknál” fogva nem szabadna. Lehangelő példa erre a hajdan méltán híres és szép, nagy nevek törzshelyeként ismert Continental Szálló. Hideg félhomály, s a megszokott szegényes választék, de legalább jó drága. Számos Kolozsvárott „tanuló” arab egyetemista itt bonyolítja le a kávéval, gyógyszerrel és cigarettával folytatott üzleti ügyeit. A kávéház kínálatán ez mit sem javít, viszont a véce előterét valami titokzatos okból fűtik.

Kolozsvárott közterületi, magyar nyelvű feliratot kettőt láttunk: az egyik egy elfelejtett emléktábla, egy szűk mellékutca házfalán az első és a második emelet között (valószínűleg ennek köszönhető, hogy még nem vették le), a másik a Mátyás király szülőházán látható otfelejtett bronztábla néhány sor szöveggel. Magyar vonatkozású köztéri szobor a Mátyás-szobron kívül egy sem maradt, ez utóbbi felirata: Matthias Rex. Úgy tűnik, mintha Mátyás királyon kívül Kolozsvárnak hírnévre vergődött magyar szülőtte, itt tanult vagy itt alkotott nagynevű polgára sosem lett volna, az egy Bolyait leszámítva, kinek neve lassan, de biztosan szorul ki a kolozsvári egyetemről. „A semmiből egy új világot teremtettem” – írja levelében átszellemülten Bolyai János apjának a tér abszolút geometriáját megalkotva. Mi ma annak vagyunk tanúi, ahogy egy „ellentmondásmentes” új világ jelszavával teremtenek *mindenből semmit...*

[Soha László]

Bukarest-blues

Mondogatnivaló:

*„Cipőmre nézek: fűző benne!
Nem lehet, hogy ez bőrtön lenne”*

PETRI GYÖRGY

Utazni jó – mondja a betiltott magyar író könyvének fejezetcíme – és mi, akik (már) még megtehetjük, utazunk is. „Nyugatra” kevesebbet, „Keletre” többet, a birodalmon belül számunkra nagyobb a mozgástér. Mégis: oda, ahová mi most indulunk, 1986 novemberében, úgy tűnik, csak akkor megy valaki, ha nagyon muszáj, legalábbis ez tükröződik a magyar határőr leírhatatlan csodálkozást kifejező arcán, amikor meghallja úticélunkat. Sajnálkozó-lekezelő pillantással a hátunkban, mindenféle vizsgálat nélkül léphetünk be a reptéri tranzitba. A kalandvagy elvegyül bennem a gyűjtőszendélyvel, Moszkva kivételével a „béketábor” minden fővárosának „skalpjá” övemet díszíti. Balról kiírás: Air France, Paris, jobbról Austrian Airlines, Wien. Mi a sötét középutat választjuk. Kilencven perc, ezer kilométer – nagyon nem mindegy melyik irányba, szinte percek alatt utazhatsz évtizedeket előre vagy hátra a történelemben. Jó álmaimban hirdetést látok: „Vasfüggöny eladó!”

Velem egykorú, kétpropelleres gépbe szállunk; a rövid, de hatékony motozás eredményeként zsebkecsék eltűnnek egy vasládában. Japán útítársam alig hisz a szemének, azután megadóan becsatolja magát: „Fumatul Oprit!”, a szürkületben többszöri nekifutásra rugaszkodik el a betontól az egész testében rázkódó gép, erősen szorítom az ülés kopottas karfáját. Másfél óra múlva landolunk a félhomályos betonon, sokan felsóhajtának.

Többszörös szűrőn keresztül jutunk ki a beton-üveg csarnokba, az utánozhatatlan szürkésbarna falakon plakátok invitálnak a radioaktív [Csernobiltól fertőzött] tengerpartra. Az üvegfal mögött megpillantjuk G. [„Gizi”=Lőrincz József] alakját: az első kanyart sikerrel vettük. Közlekedés ilyenkor már alig van – mint később tapasztaljuk, máskor se nagyon –, az út a városon keresztül ismeretlen ismerősünk lakótelepi lakásáig éppen annyi ideig tart, mint a repülőút a két főváros között.

Angol, francia, román, magyar szavak keverednek a maró cigarettafüsttel, hajnalba nyúló beszélgetés, tapogatózás, a görcsös bizalmatlanság oldódása. A nevek, a kultúra láthatatlan hídja, könyv- és filmcímek kapcsolódási pontjai, amelyek az intimszféra utolsó menedékét jelentik a mindent átható dogma, az elkorcsosult orwelli nyelv, a minden napok létharca közepette. Barátunk barátja [*Alin Theodorescu*] állami alkalmazásban álló szociológus, meglepő őszinteséggel, nagy rálátással és erudicóval vázolja országuk jelen állapotának okait, a lehetséges alternatívák esélyeit. Nevét, címét nem írom fel, „biztos, ami biztos” alapon: két „baráti” ország értelmiségi szakembereinek kapcsolatteremtési lehetősége a XX. század végén, „Helsinki szellemében”.

A napi kétórás tévéadás csak a szó pejoratív értelmében – és úgy hiszem, csak nekünk – nyújt szórakozást, gyakori az áramkikapcsolás, a vízhiány, a fürdőkádban tárolt taralék víz a gyerekeknek kell, négy napig nem zuhanyozunk. Az otthoni ennivalót óvatosan kiteszük az asztalra.

Az „1984” szelleme 1986-ban: Győzelem sugárút, Egyesülés tér, Szabadság utca. Szürke alapon szürke, a birodalmi eklektika majdani emlékművei, diadalívek kőből és papírmásé-
ból, szovjet mintájú felhőkarcoló, a párizsiasan ható „boulevard” elnevezés saját paródiájának tűnik, az épülő metró „katonai objektum” – közli a mogorva rendőr, miközben átmene-
tileg eldobzott fényképezőgéppel barátkozik. Az útlevelemben lévő lejárt nyugati vízu-
mok valami rejtélyes okból nagy hatással vannak rá, utunkra bocsát. A könyvesboltok kira-
katai önmagukról és önmagukért beszélnek, a királyi palota ma is betölti ezt a funkciót,
a komor pártszékház előtt, Petru Groza terén csoportokban állnak a rend őrei – a bőség
zavara? –, a trolikon fűrtökben lógó emberekről már nem merek fényképet készíteni. Hiába
keresek mosolygó, nyugodt, sétáló embereket, itt mindenki siet valahová.

Fritz Lang *Metropolis*ának képeit idézi a reggel tömött sorokban, lehajtott fejjel mun-
kába siető, arctalan tömegbe verődött emberek látványa. Egyszer talán elemi erővel tör
majd fel a ma még csak a gondolatok szintjén megfogalmazott néma kiáltás: elég! Egy-
szer minden becsapott, megalázott, megfélemlített, megtizedelt nemzet bizonyosan fel-
emeli fejét, és önmaga veszi kezébe saját életét. „Papírvékony jég a hullámokon minden
hatalom” – dúdolgatom a hideg hajnalon a reptéri kávézóban. Újonnan szerzett bará-
tunktól meleg kézszorítással válunk el, bármennyire is szeretnék „felelős” államférfiak
egy atomizált, érdektelen, mindenbe beletörődő társadalom utópiáját tartósítani Európa
keleti felében, az idő és a történelem logikája nekünk dolgozik. Mi hárman – talán csak
néhány centiméterrel, de – közelebb kerültünk egymáshoz. Ha semmi másért, ezért már
megérte.

[Nagy Zsolt]

Kézirat gyanánt

Erdély története – szerepzavarban (Egy történész gondolatai)

A tavalyi év kétségkívül legnagyobb könyvsikere a decemberben megjelent háromkötetes Erdély-történet volt. Emlékét sem lehet tudni annak, hogy 40 ezer kötet tudomány ilyen rövid idő alatt gazdára talált volna.

Mi lehet a páratlan érdeklődés oka? Magyarországon utoljára 1946-ban jelent meg összefoglaló Erdély-történet, s azóta generációk nőttek fel anélkül, hogy áttekintést kaphattak volna „Transsylvania” viharos históriájáról. Ez persze magyarázatnak kevés és bizonyára félre is vezető, hiszen nem lehet pusztán az öncélú tudásszomj számlájára írni a hihetetlenül magas példányszámot. Sokkal inkább arról van szó, hogy a gondolkodó magyar közvélemény minden olyan problémára érzékeny és érdeklődő, amely feloldhatatlannak tűnő nemzeti traumáinkkal kapcsolatos. Erdély kérdése ide tartozik. A trianoni békediktátum méltánytalanságait nem enyhítette, hanem „növesztette” a két háború közti revíziós propaganda, s ténylegesen növelte a Romániához került magyarság elnyomott helyzetét. A második világháború után a térségben hatalmi helyzetbe jutó kommunista pártok sokáig teljesen negligálták a nemzeti kérdést, illetve paradox módon kollektíve „büntettek” etnikumokat (pl. a magyarok a svábokat). Bonyolította a helyzetet, hogy Romániában a desztalinizáció elodázását a nemzeti demagógiával kezdték ellensúlyozni, s ez a sztálinizmus általános elnyomásán belül visszahatásában a nemzeti kisebbségeket – így a magyarokat is – külön sújtotta. A magyar tájékoztatás bármennyire el is hallgatta a nyilvánvaló tényeket, attól azok még beszivárogtak a honi köztudatba, sőt – éppen a hivatalos nyilvánosság ez irányú hiteltelensége miatt – fel is nagyítódhattak: a rémhír és a valóság egygyé válhatott. A reális alapot ehhez a kisebbségi magyarok iránti, sokszor racionálisan tisztázatlan érzelmi elkötelezettség és az Erdélyben (is) ténylegesen pusztuló etnikum valósága adta.

Az igény persze még nem elegendő arra, hogy a magyarországi könyvkiadást egy ilyen tudományos mű kiadására ösztönözze. Nyilván politikai motívumok is közrejátszottak, de e tekintetben csak találgatásokra lehetünk utalva. „Betelt a pohár?” De mitől?

Gazdaságilag túl nagy mértékben károsított meg minket Románia? Ugyanazt tette velünk is, mint Jugoszláviával? Nyugati hiteleink politikai feltételeinek javulását várjuk attól, ha nemzetközi fórumokon közvetve fellépünk a romániai emberjogi kérdésekben? Romló belső helyzetünkhöz kell érzelmileg is azonosulásra készítő politikai kurzust kreálni? Mindenesetre egy dolog máris nyilvánvaló: egy tudományos műre mind a magyar közvélemény, mind a hivatalos Románia politikailag reagált. A honi közeg befogadóan (ha nem is mindenben elfogadóan), a román állam elutasítóan. A román vezetéstől nem is lehetett mást várni: a nyomor és az elnyomás nagyon is szilárd agyaglábjában álló sztálinista diktatúra csak az állami „önérzet” túlhangsúlyozásával igazolhatja magát a világ és saját népe (egy része) előtt. S azt se feledjük, hogy a legdurvább, politikai célokra használt jelen- és múltamisításoktól sem visszariadó önkényuralom már egy

tudományos érvényű másságot sem tolerálhat, hiszen minden másságot, következőleg kritikát, tagad. Ettől és csak ettől lehet önmaga.

Ilyen helyzetben a tudósok óhatatlanul „álpolitikusok”, a politikusok pedig „áltudósok” lesznek. Lassan-lassan a szerepzavar válik természetessé. A tisztázáshoz – úgy látszik – túl sok előfeltétel hiányzik... Jóllehet, József Attila szerint, a rendhez egy is elegendő...

[Gerő András]

*

(Lapzártáig – március végéig – nem érkezett hír róla, hogy az akadémiai kiadvány utánnyomása, egykötetes német, angol, francia kiadása, illetve az Erdély-trilógia megjelenése utáni kétrészes rádióriport kazettás forgalmazása hol tart. Ugyanígy nincs tudomásunk a magyar kormány – a sajtóban immár három hete beígért – hivatalos válaszáról Ceaușescu párt- és államelnök „heves kirohanásaira és érthetetlen vádaskodására”. Az Erdély-történet nemzetközi visszhangját, más történészek hozzászólását egyébiránt lehetőségeinkhez mérten továbbra is folyamatosan közölni igyekszünk. – a Szerk.)

(Bethlen Gábor tallérja)
1616

Kiemelés tőlünk

„Nicolae Ceaușescu elvtárs, a Román Kommunista Párt főtitkára, Románia Szocialista Köztársaság elnöke jelenlétében február 27-én, pénteken együttes ülést tartott a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa és a Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa.

A felszólalók kifejezték értetlenségüket és felháborodásukat, hogy a Magyar Népköztársaságban, a szomszédos szocialista országban hivatalos személyek, közírók és történészek is rágalmatokat koholnak a román realitásokról, pártunk és államunk nemzetiségi politikájáról, elferdítik a történelmi igazságot, valójában megpróbálják vitatni a békeszerződéseket, az államhatárokat.

Rab István felszólalásából:

Minél nagyobb eredményeket érünk el, annál mérgeesebbé válnak a közelebbi vagy távolabbi pletykálók, akik nem tudnak kibékülni az igazsággal, régebbi vagy újabb kifejezések segítségével olyan nacionalista és revanszellelű gondolatokat elevenítenek fel, amelyeket a történelem véglegesen elítélt. Még inkább csodálkozásra készítet az a tény, hogy a valóságok befekettítésének és a történelem durva megsértésének hasonló kísérletei éppen egy szomszédos szocialista országban, a Magyar NK-ban nyilvánulnak meg. A legmélyeségsőbb felháborodással töltönek el bennünket egyes magyarországi politikai személyiségeknek a romániai magyar nemzetiség helyzetére vonatkozó nyilatkozatai, valamint az a sajnálatos mód, ahogyan engedélyezik olyan munkák közlését, amelyek durván meghamisítják országunk sok évezredes történetét. Vajon a valótlanosságok terjesztői oly hamar elfeledték a közelmúlt történetének fájdalmas tanulságait, a sovinizmus, irredentizmus és a fajgyűlölet drámai, nagyon sok emberáldozatot követelő következményeit?

Rácz Győző felszólalásából:

Ezért teljességgel érthetetlen és hazánkban mélységes értetlenséget és felháborodást vált ki a tény, hogy egyes politikai személyiségek és tömegtájékoztatási eszközök a szomszédos országban, a Magyar Népköztársaságban továbbra is semmibe veszik a történelmi igazságot, célzatos, becsmérlő értékeléseket és utalásokat tesznek Románia általános helyzetére, bel- és külpolitikájára. Az ilyen értékelések, valamint számos úgynevezett történelmi munkák valótlanosságokat és hamisításokat tartalmaznak, amelyek felújítják Horthy fasiszta rendszere idejének egyes legreakciósabb téziseit.

Boda József felszólalásából:

Egyetemi tanerői és tudományos kutató munkám természeténél fogva az utóbbi években alkalmam volt Európa több országában, szocialistában is, kapitalistában is, a helyszínen tanulmányozni a nemzeti kérdés megközelítésének elméleti és gyakorlati vetületeit. Hosszan elbeszélgettem szakemberekkel, munkásokkal és parasztokkal, egyetemi hallgatókkal és iskolásokkal, s e tapasztalat alapján jogos hazafias büszkeséggel, a szakmám által megkövetelt felelősséggel vallom, hogy a nemzeti kérdés szempontjából

a romániai valóság példás beteljesülése az alapvető emberi és honpolgári jogoknak, a társadalmi és nemzeti egyenlőségnek, s így még inkább megértettem, mennyi igazság és mily magasrendű humanista szemlélet rejlik pártunk és államunk vezetőjének szavaiban, amikor úgy ítéli meg: jó lenne, ha mindenütt legalább úgy oldanák meg a nemzeti kérdést, mint nálunk. [...] Mint magyar nemzetiségű román állampolgárt, emberi és kommunista bankódással és felháborodással tölt el, hogy a Magyar Népköztársaságban egyre nagyobb számban jelennek meg olyan tanulmányok, cikkek, könyvek és értekezések, térképgyűjtemények és más didaktikai és propagandaanyagok, amelyekből egyaránt kiviláglik, hogy nem ismerik és meghamisítják a román nép történelmét, kiviláglik a rosszhiszeműség, a sértő szándék, az ország területi integritása elleni támadás. Mindezen álláspontok és megnyilvánulások a fasiszta Horthy-rendszer idejének revizionista és reakciós gyakorlatára és magatartására emlékeztetnek. [...] Sokkal határozottabban és harcosabb szellemben kell visszavágni mindazoknak, akik tudománytalan állításokba bocsátkoznak, beavatkoznak belügyeinkbe, elferdítik Románia múltját és jelenét, s egyszersmind megengedik maguknak, hogy „tanácsokat” adjanak a belpolitikában, amely pártunk és államunk elidegeníthetetlen attribútuma, mindenkor az volt és az marad.

Hajdú Győző felszólalásából:

Éppen ezért mi, a haza hűségesei honpolgárai, a leghatározottabban szembehelyezkedünk minden diverzionista, revansista próbálkozással, amely kívülről jön, reakciós imperialista körök, egyes Magyar Népköztársaság-beli körök és hivatalos személyiségek részéről, mindazok részéről, akik közvetlenül vagy fondorlatosan, közvetve, gyanúsítgatva megpróbálják kétségbe vonni a nemzeti kérdés Romániában való helyes és végérvényes megoldását. [...]

Tagadhatatlan igazság, hogy a románok voltak azok, akik régidőktől fogva alapos civilizációt építettek fel Európának ebben a részében, és hogy tőlük jelentős értékeket vettek át mindazok, akik az idők folyamán kapcsolatba léptek velük. Hogy lehetséges az, hogy az „Erdély története”-ben, amely a Magyar Tudományos Akadémia égisze alatt, magának a művelődési miniszternek a koordinálásával jelent meg, bemocskolják, meggyalázzák egyes olyan román személyiségek, országvezetők és hadvezérek emlékét, mint Hunyadi János, Mihail Viteazul, Avram Iancu és mások? Kinek használ e személyiségek emlékének meggyalázása, akik hősieken, a legfőbb áldozathozattal harcoltak a román nép felszabadulásáért s ugyanakkor közülük egyesek a magyar nép létének megmentéséért?

Nem nehéz megértenünk, hogy egyes revansista, irredentista és revizionista körök, amelyek földrajzilag távolabb vagy közelebb vannak tőlünk, az ilyen kihívó munkákkal kétségbe vonják a második világháború után kijelölt határok történelmi jogosultságát, a valóságban a múltbeli uralkodó osztályok álláspontjára helyezkednek, a horthyzmus álláspontjára, amely táplálta a gyűlölködést és a megvetést más népek értékei iránt.

Czégé Sándor felszólalásából:

Büszkék vagyunk, hogy megoldódott a nemzeti kérdés a szocialista Romániában, ahol megteremtődtek a feltételek az összes dolgozók nemzetiségi különbségtől független részvételéhez a szocialista társadalom fejlesztésében.

Nicolae Ceaușescu beszédéből:

Nehéz megérteni horthysta, fasiszta, sovinszta, közöttük rasszista tételek felelevenítését. Hogyan képzelhető el, hogy egy tudományos akadémia hozzájáruljon más népeket sértő írások és munkák megjelentetéséhez? Milyen tudomány ez? Kinek szolgál egy ilyen úgynevezett tudomány, ha nem a legreakciósabb imperialista köröknek? Az ilyen tételek nem szolgálják a barátság és az együttműködés ügyét, a szocializmus ügyét! [...]

Sok közös dolgunk van – még ha a Magyar Akadémia története nem is említi őket –, ami az ilyen felvetés mellett, a két ország és nép ilyen kapcsolatai mellett szól. De hogy érthetnének egyet a magyar sajtó és irodalom romániai terjesztésének bővítésével, amikor ebben a sajtóban szidalmazzák országunk dolgozóit?! [...]

Véleményem szerint sajtónknak, tájékoztatási eszközeinknek így kell megközelíteniük a kérdéseket. Remélem, magyarországi szomszédaink is megértik, hogy itt az ideje véget vetni az ilyen állapotoknak, az ilyen megnyilatkozásoknak és egyaránt a barátság és az együttműködés útján cselekedni. A magunk részéről szeretném kijelenteni itt – de kijelentem ezt egész népünk számára –, szilárd elhatározásunk mindent megtenni mindannak a felhasználásáért, ami értékes közös múltunkban – és megteesszük ezt az összes szocialista országok, a világ összes népei viszonylatában – az együttműködés, a barátság fejlesztéséért, minden nép fejlődésének biztosításáért, valamennyi nemzet jólétének gyarapodásáért, a világbéke biztosításáért!

(Hatalmas, hosszas taps.)”

Előre, 1987. március 1.

Nyílt vita Románia és Magyarország között

Viszálykodás a kisebbségi politika körül – Ceaușescu bírálja Budapestet

Nicolae Ceaușescu román államfő és pártvezető a magyar és német nemzetiség képviselői előtt hevesen védelmébe vette Románia nemzetiségi politikáját. Általános vélemény szerint beszéde reakció volt arra a Magyar Tudományos Akadémia által kiadott háromkötetes műre, amely Erdély történetével foglalkozik, valamint Szűrös Mátyás magyar politikus legutóbbi kijelentéseire...

Ceaușescu szavai szerint „a történelemnek a népek közeledését, barátságát kell szolgálnia, nem pedig a kedvezőtlen időszakok emlegetését”.

Megfogalmazása szerint az egyes visszas történelmi eseményeket úgy kell értelmezni, mint a volt kizsákmányoló osztályok politikájának következményét, s ilyen értelemben kell megmagyarázni. Hangsúlyozta, hogy ennek különösen vonatkoznia kell Románia és Magyarország kapcsolataira. A román elnök hozzáfűzte, hogy azok a tézisek, amelyeket ismét felvetnek Magyarországon „kizárólag a legreakciósabb imperialista köröknek szolgálnak”.

„Milyen az a tudomány, amely sért más népeket” – vetette fel a román elnök a kérdést beszédében, amelynek jó részében megmagyarázta a románok és mostani államuk történetét. Kinyilvánítva készségét az együttműködésre és barátságra, Ceaușescu elnök felszólította „a magyar szomszédokat”, hogy „meg kell érteniük, elérkezett annak az ideje, hogy pontot tegyenek a hasonló jelenségek végére”.

Bukarestnek és Budapestnek már évek óta élesen eltér a nézete a romániai magyar nemzetiségűek jogairól és helyzetéről. A becslések szerint Erdélyben 2-2,5 millió magyar él. A múlt hónapban helyzetükről bírálón szolt Szűrös Mátvás, az MSZMP KB titkára, s Ceauşescu éles reagálása összefüggésbe hozható a magyar párt nemrégiben hivatalosan ismertetett álláspontjával.

Románia alkotmányának megfogalmazásával élve „a magyar nemzetiségű románok” helyzete gyakran napirenden szerepelt az állami és pártközi tárgyalásokon. Románia és Magyarország gyakorlatilag már 10 éve befagyasztotta politikai viszonyait. Erre vall az is, hogy a két párt vezetője, Ceauşescu és Kádár 1977 óta hivatalosan nem találkozott. Akkor aláírták a tizenegy pontos megállapodást a két ország kapcsolatainak javításáról.

Magyar Szó, 1987. március 5.

A szovjet nagykövet cáfol

Tyazseljnyikovnak, a Szovjetunió bukaresti nagykövetének kijelentései egy hónap leforgása alatt immár másodszor keltettek meglepetést hazai és külföldi újságírók körében. Bukaresti sajtóértekezletén cáfolta „a számos híresztelést, hogy a román ipar és lakosság üzemanyag- és energiaellátásában a téli hónapok alatt tapasztalt nehézségek a Szovjetunióból érkező szállítmányok fennakadásának a következménye”. Részletezte, hogy a Szovjetunió csak januárban 38 millió köbméter földgázzal többet szállított le Romániának, mint amennyire szerződést kötöttek, kőolajból pedig 27 millió rubel értékűvel többet szállított le, mint amennyi árut Románia exportált a Szovjetunióba „olyan helyzetben, amikor mi is nehézségekkel küszködünk az energia- és üzemanyag-ellátásban a zord tél miatt”.

Az „SZKP XXVII. kongresszusának évfordulója alkalmából” összehívott sajtótájékoztatón elmondta, hogy az idei évre vonatkozó és a tavalyi év utolsó napjaiban aláírt szovjet-román árucere-forgalmi egyezmény előirányozza az árucere további 12 százalékos növelését. Azt is közölte, hogy Románia az idén nagyobb mértékben vett részt a szovjetunióbeli Krivoj Rogban épülő vasércdúsító kombinát, továbbá a Szovjetunióból Románián át Törökországba és Görögországba vezető gázvezeték kiépítésében. A munkálatokért a Szovjetunió további földgáz- és vasércszállítmányokat küld Romániának.

Megfigyelők megjegyzik, hogy a jelenlegi és a nemrég megtartott hasonló sajtóértekezlet időpontját valószínűleg nem véletlenül választották meg. A múlt hónapban megtartott sajtóértekezleten a szovjet nagykövet csak jelezte Moszkva elégedetlenségét „a híresztelések miatt, hogy a Szovjetunió hibáztatható Románia gyatra ellátásáért”, most pedig ezt nyíltan is kifejtette. Az is tény, hogy a sajtóértekezletet Mihail Gorbacsov szovjet vezetőnek a reformokról, továbbá Nicolae Ceauşescu román elnöknek nemrég a szocializmus „tökéletesítéséről” mondott beszéde után tartották meg.

Magyar Szó, 1987. február 28.

Románok és magyarok vitája

Románia és Magyarország között az erdélyi magyar nemzetiség helyzetével kapcsolatos vita, amelyről a közvélemény több mint egy évtizede tud, váratlanul kiéleződött, nemzetközi mértetékben nyilvánosságra került, miután Bécsben, az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezleten felmerült az igény, hogy a helsinki okmánnyal összhangban tárgyaljanak az európai nemzeti kisebbségek jogairól, ill. Ceaușescu elnök február 27-ei beszéde után, melyben a magyarokat a román belügyekbe való beavatkozással vádolta.

Ez eddig a legnyilvánvalóbb vita a nemzeti kisebbségekről a kelet-európai „szocialista közösség” két országa között. Nemzetközi jelentőséggel ruházta fel a vitát az a körülmény is, hogy Európában a magyaroknak van a legnagyobb létszámú nemzeti kisebbségük, amely más országokban él.

[...]

Romániában a nemzeti kisebbségek helyzetének megítélésében kiinduló alap Ceaușescu elnök tézise, melyet az RKP XIII. kongresszusán, 1984 novemberében fejtett ki arról, hogy ebben az országban nem létezik nemzetiségi kérdés. [...]

A nemzeti kisebbségek tagjait Romániában a mindennapi élet során „külföldi eredetű románok”-ként kezelik.

[...]

Hogyan látják mindezt Magyarországon?

Barabás János, az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályának vezető-helyetese kijelentette, közvetlenül Ceaușescu elnök beszédét követően, hogy „sajnálatos, hogy Magyarországot időnként elavult nacionalista irányzatok támogatásával, sőt revíziós igényekkel vádolják.” Véleménye szerint „azok, akik ilyen magatartással vádolják Magyarországot, azért teszik, hogy saját problémáikat leplezzék.” Ez a magas rangú pártfunkcionárius emlékeztetett arra, hogy Magyarország több alkalommal kijelentette, hogy a jelenlegi határokat véglegesnek tekinti, de kifejezte aggodalmát a romániai magyar kisebbség helyzete miatt is. Kiemelte, hogy Magyarország belső stabilitására befolyással van, hogy más országokban tiszteletben tartják-e vagy sem a magyar kisebbség egyéni és közösségi jogait.

Köpeczi Béla magyar művelődési miniszter ezt megelőzően tisztázta (február 12-én a *La Repubblica* olasz lapnak adott interjújában), hogy Magyarországon „különbséget tesznek a politika és a történelmi kutatások között”, s hogy „anakronisztikus azt hinni, hogy a jelenlegi helyzet egybeesik a történelmi helyzettel”.

„Lehet vitatkozni a múlttól, de a jelenlegi probléma semmiképp sem a terület (Erdély) történelmi eredetében, gyökereiben rejlik.” A magyar miniszter véleménye szerint tárgyalni kell arról, hogy milyen a mai helyzet Erdélyben.

„A nemzetközi együttműködés a nemzeti kisebbségekkel szemben olyan politikát követel, ismétlem, követel, amely tükrözi a baráti országok érdekeit”, de Románia és Magyarország között a viszonyok „hidegek”, amit a magyarok nem saját hibájuknak tartanak.

Tíz esztendő múlt el azóta, hogy a két ország vezetője, Kádár János és Nicolae Ceaușescu tárgyalt a nemzeti kisebbségek problémáiról, de Köpeczi miniszter véleménye szerint, az ígéretek többsége „nincs tiszteletben tartva”. „A helyzet valójában romlott, részben amiatt, hogy Erdély, az ország más részeihez hasonlóan, megszenvedti

a romániai súlyos gazdasági helyzet következményeit.” A nemzeti kisebbségek és az anyaországok közötti viszony Európában, hangsúlyozta a magyar miniszter, „szükség-szerűség és realitás”, az európai országok kormányai pedig megígérték, hogy jelentősé- get fognak tulajdonítani e kisebbségek helyzetének „az országok közötti viszony harmo- nikus fejlődése érdekében”. Magyarország, mondja, azoknak a véleményét osztja Euró- pában, akik úgy látják, hogy a nemzetiség legyen híd a nemzetek között, nem pedig konfliktusok forrása.

Végül dr. Szűrös Máttyás, az MSZMP KB (...) titkára megadta a vita ideológiai szem- léletét: „A Romániában élő magyar nemzetiség helytálló marxista megítélése és fölbecsü- lése elsősorban Románia ügye – belügye, joga és felelőssége. De a dolognak itt nincs vége. A nemzeti kérdésnek, a nemzetiségi kérdésnek, szintén van nemzetközi vetülete... Mi egyetértünk a román kommunisták véleményével, hogy a nacionalizmus és a soviniz- mus idegen a szocializmustól, és hogy a lenini nemzetiségi politika megvalósítása a szo- cialista demokrácia jelentős alkotórésze. A nemzetiségi követeléseinek teljesítése ebben a szellemben állandó gondoskodást és különleges figyelmet, valamint sok tapinta- tot követel. Megköveteli továbbá azon feladatok jegyzékének összeállítását, amelyeken keresztül kifejezhetik egyéni és kollektív jogaikat, beleértve a lehetőséget, hogy megszo- rításoktól mentesen kiterjeszthessék a kapcsolatokat azzal a nemzettel, amely anyanyel- vüket beszéli és más állam keretein belül él”. A magyarok, mint látható, úgy vélik, hogy romániai nemzeti kisebbségük problémája hatalmas probléma, s megoldásától függ a jószomszédi viszonyok fejlődése és Európában az általános politikai légkör, amelynek javítására kötelezi valamennyi aláíró országot a helsinki záróokmány.

A két fél véleményének és állásfoglalásának összehasonlításából nem nehéz levonni a következtetést, hogy a vita nem fejeződik be egyhamar, sőt sokkal valószínűbb, hogy még erőteljesebb lesz.

Politika, Belgrád 1987. március 7.

„Az igazság kiforgatása”

– Ceaușescu élesen elítélte a magyarországi sajtót és az MTA-t -

Nicolae Ceaușescu, Románia elnöke a romániai magyar nemzetiségűek tanácsának plenáris ülésén elhangzott beszédében nagyon éles hangnemben elítélte a magyar sajtó cikkezését, a Magyar Tudományos Akadémia kiadói tevékenységét és egyes magyarországi közéleti és közművelődési személyiségek felszólalásait. A román sajtóban tegnap közölt beszéd az előbbi magyarországi tevékenységet úgy értékelte, mint „Románia belügyeibe való beavatkozást”, hozzáfűzve, hogy e tevékenység „elferdíti az igazságot, befekéttíti Románia valóságát”.

Éz tulajdonképpen Ceaușescu záróbeszéde volt a tanács ülésén, amelyen – a sajtó tájékoztatója szerint – erőlesen elvetette és elítélte a Magyar NK-ban a romániai magyar nemzetiségűek jogainak állítólagos veszélyeztetése miatt ismét megindított kampányt. Most fordult elő először, hogy a román elnök közvetlenül Budapesthez intézve szavait hangsúlyozta, hogy „nehezen érthetőek” a Horthy korából származó régi tézisek, amelyeket szerinte most felelevenítenek Magyarországon. „Mi támogatjuk a véleménycserét, de erőlesen elutasítjuk a belügyekbe való bármilyen beavatkozást” – jelentette ki.

A Magyar Népköztársaság vezetői, miután hosszú és véleményük szerint meddő fáradozásokkal próbálták a kisebbségi kérdések megegyezéses alapon történő megoldására bírni Bukarestet, arra a meggyőződésre jutottak, hogy csendes diplomáciával a cél nem érhető el. Ugyancsak a hivatalos magyar álláspont szerint az utóbbi időben az erdélyi magyar kisebbség helyzete állandóan rosszabbodott. Tavaly ősszel a Magyar Tudományos Akadémia kiadott Budapesten egy háromkötetes művet Erdély történetéről a régmúlt időkből a jelenig (sic) a könyv bemutatását maga Köpeczi kulturális miniszter vállalta. Február elején Szűrös Mátyás, a külpolitikai ügyekben illetékes központi bizottsági titkár egy rádióműsorban hangsúlyozta a nemzetiségi kérdés nemzetközi jelentőségét, és arról beszélt, hogy az államokon belül a kisebbségeket egyéni és kollektív jogok illetik meg. A kisebbség, szögezte le egyebek mellett Szűrös, csak akkor képezhet összekötő láncszemet két állam között, ha szabadon és korlátozások nélkül kapcsolatokat tarthat fenn az „anyanemzettel”.

Az emberi jogok új felfogása

A bukaresti válasz nem sokáig váratott magára. A román conducator mindenekelőtt arra hívta fel a figyelmet, milyen vívmányokat ért el a szocialista Románia a kultúra és az oktatásügy területén, majd visszautasította az emberi jogokat illető román gyakorlat elleni támadásokat. Feltűnő volt, hogy Ceaușescu ügyet sem vet az emberi jogok azon meghatározására, melynek elfogadását Gorbacsov most legalábbis mérlegeli. A román vezető szerint nem tekinthető mértékadónak az emberi jogok ENSZ-ben történt meghatározása, sem az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet záróokmánya. Ő azt vallja, hogy minden kormánynak elsősorban a gazdaság, a tudomány, az oktatásügy és a kultúra fejlesztésére kell törekednie, és szavatolnia kell a munkához, az oktatáshoz és a kultúrához való hozzájutás lehetőségeinek egyenlőségét. Bírálta a nyugati munkanélküliséget, az azonos munkát végzők bérezésében mutatkozó, nemek, „fajok” közötti

különbségeket, valamint a nők hátrányos megkülönböztetését. Az emberi jogok olyan, döntő fontosságú elemeiről, mint a vallásgyakorlás szabadsága, lelkiismereti szabadság, a véleménynyilvánítás szabadsága, Ceaușescu egyáltalán nem beszélt...

A román vezető elutasított mindennemű beavatkozást az ország belügyeibe. Ceaușescu készségét nyilvánította ugyan a tapasztalatcserére és a kapcsolatok bővítésére Magyarországgal is, ám hangoztatta, hogy Bukarest „soha” nem engedheti meg a magyar sajtó és irodalom romániai terjesztését, ha ezekben a sajtótermékekben sértegetik Románia dolgozóit. Kétségtelen, a dolgozók képviselői a kongresszuson egymást túllícitálva biztosították alázatukról az ország urát; ha viszont Erdély falvaiban és városaiban találkozunk az egyszerű német és magyar nemzetiségiekkel, egészen más a hangnem. Összegezve: Ceaușescu felvette a kesztyűt, melyet Budapest dobott elé (*sic!*), és megmutatta, hogy nem hajlandó igazodni a hivatalos magyar elképzelésekhez. A népek szolidaritásának, fejtegette, manapság a szocializmusért, a leszerelésért és a békéért vívott harcban kell megnyilvánulnia. Ezzel a kijelentéssel a román vezető a maga részéről alighanem végleg elintézte a kisebbségek kulturális és társadalmi jogainak ügyét.

Neue Zürcher Zeitung, 1987. március 4.

(XVII. századi erdélyi papírmalmok
vívjelei)

Jövevényszavak

Kányádi Sándor

Könyvjelző

– Az újfasizmus ellen –

van amikor máglyába gyűjtve
fojtogat áldozati füstje
úgy érzed amíg könyvre könyv ég
mintha agyvelőd pörkölődnék
van amikor a megmaradtra
vadásznak mint a ritka vadra
becsöngetnek éjnek évadján
és besurrannak mint a patkány
szimatolnak szaglásznak körbe
majd polcostól döntik a földre
és gyanúsított könyved örvén
elhurcol téged is a törvény
van amikor finomabb módját
eszelvén ki nem indokolják
miért s miért nem mint a zúzák
a bebegyelt ocsút bezúzzák
mielőtt még világot látna
átpréselik a másvilágra
van amikor csak lipve-lopva
elfelejti hozni a posta
ha merszed volna s tudakoznád
pilátusként kezüket mossák
van amikor szemük se rebben
csak ráböknek hogy mi van ebben
s mi amabban leszedni mindet
átnedvesül a gatyád inged
megszégyenülten mint a tolvaj
maradsz a szennyes kis motyóddal
mintha velődöt vették volna
szédelegsz ki a folyosóra
reszkető kézzel matarászva
fordítva gyújtsz cigarettára
s egész életed kesernyéje
harap tikkadt szád szögletébe

Szócs Géza

Elküld az élet Perzsiába

„Mert ne gondold hogy annyi vagy,
amennyi látszol magadnak”
(Babits Mihály; és Hajnóczy Péter is)

Abban a perzsiai zajban
hallatszott-e,
hogy itthon baj van?

Miközben megvettél egy dinnyét
és az árus kezét figyelted
s ahogy a dinnyét meglékelte
s ahogy a pénzed beletetted,
érezted-e, hogy engem itthon
ugyanezek a kezek: vernek?

Lehetsz most már a másé máshol -
itthon maradsz mégis mint gyermek,
itt maradsz bennem, beleszöve
a havazásba, az esőbe.

Elküld az élet Perzsiába,
de mindhiába! de mindhiába!

Andante. $\text{♩} = 104.$ Mus. Fo. 1021c) Csikjenősiwa, (Csfk vrn.) 1907.B.

Szér-nyű nagy rom-lás-ra ké-szül Pan-no-ni-a,
Ki-nek mint tén-gér-nek meg-á-ra-dó hob-ja.
Sok bú-nak, bá-nat-nak kör-nyul-vet-te ár-ja,
Mert a vi-té-zék-nek e-sött ma egy háj-ja

(*"Káidár vitéz"* - Kodály Zoltán gyűjtése, 1907)

Más...

Példamondatok

(Pálffy Endre: Román társalgási zsebkönyv. Budapest 1966.)

Jó reggelt!

Jó napot!

Jó estét!

Hogy érzi magát?

Ismerik egymást?

Még nem ismerjük egymást.

Mi az Ön neve?

Hogy hívják őt?

Hová való?

Am venit din Ungaria.

Magyarországról jöttem.

Volt már nálunk?

Mi az Ön foglalkozása?

Nem értem mit akar mondani.

Kérem? Ismétlje meg a mondatot!

Biztos ebben?

Nem téved?

Nem kételkedik?

Hova utazik?

Honnan jön?

Ön milyen nemzetiségű?

Știu numai ungrește.

Csak magyarul tudok.

Édesapám hatvan évet élt.

Édesanyám özvegy.

Két fivérem van.

Egy lánytestvérem van Romániában.

Nu are semne particulare.

Különös ismertetőjele nincs.

Hány óra van?

Ma munkanap van.

Tegnap munkaszünet volt.

Holnap ünnepnap lesz.

Tegnapelőtt, holnapután.

Milyen idő van?

Rossz idő van.

Nagyon hideg van.

Tren personal.

Tren rapid.

Tren accelerat.

Tren expres.

Váróterem.

Tilos a bemenet!

Idegeneknek tilos a bemenet!

Fumatul oprit!

Loc rezervat.

Élelmiszerbolt.

Hús, hentsáru.

Csemege.

Édességbolt.

Gyógyszertár.

Könyvesbolt.

Cukrászda.

Kenyér, péksütemény.

Tej, tejtermék.

Határőr.

Útlevevizsgálat.

Kérem az útleveleket!

Melyek az ön csomagjai?

Szörméje van?

Ezek milyen könyvek?

Kérem a menetjegyeket!

Hova utazik?

Hány állomás van még Bukarestig?

Milyen épületek ezek?

Hol leszek elszállásolva?

Hol fogok étkezni?

Cine va fi însoțitorul meu?

Ki lesz a kísérőm?

Fürdőszobás lakosztály?

A fűtőtest hideg,

legyen szíves szólni a szerelőnek!

Mit óhajt?

Cozonac nu aveți?

Kalács nincs?

Egy vajas zsemle és egy adag sonkát kérek!

Vă rog o ciorbă, dar înfi să-mi

aduceti ceva aperitiv, măsline și telemea.

Kérek egy levest, de előbb hozzon
valami étvágygerjesztő italt,
olajbogyót és brailai túrót.
Legyen szíves megmondani,
merre van a pártközpont?
Kérem, beszélhetnék Ionescu elvtárral?
Mi az ő beosztása?
Nu este aici cineva care știe ungereste?
Nincs itt valaki aki tud magyarul?
Sau eventual rusește?
Vagy esetleg oroszul?
Bemehetek?
Figyelje az ablak felett levő feliratot!
Kérek egy doboz Snagov
és két csomag Carpați cigarettát.
Bukarest-látkép nincs?
Magyarországra mennyibe kerül?
Dă-mi, te rog, un Előre.
Kérek egy Előré.
Aveți revista Utunk?
Utunk van-e?
Elfogyott?
Hová megy?
Hová vezet ez az utca?
Honnan kapta a nevét?
Mikor épült ez a palota?
Szabad itt fényképezni?
Ce fel de inscripție e aceasta?
Milyen felirat ez?
Kinek a szobra ez?
Mennyi ideig tartott az építése?
Minunat!
Friss felvágott van?
Nyers kávé vagy pörkölt kávé óhajt?
Kérek egy román-magyar szótárt.
Milyen viráguk van?
Mivel tartozom?

Itt lakik kérem, Radnev elvtárs?
Nincsen itthon?
Sínt Kis Károly din Budapesta.
Önök nem jönnek Budapestre?
Mi baja van?
Rekedt vagyok.
Hol van a legközelebbi gyógyszertár?
Mikor jöhetnek? Mikor lesz kész?
Szeretnék megnézni egy képkiallítást!
Szép látványban lesz része!
Milyen stílusban épült ez a palota,
és ki volt a tervezője?
Úgy van, ez már a neobizantin stílus.
A lépcső miből készült?
Hány felvonásos ez a darab?
Ki játssza benne a főszerepet?
Attól tartok, hogy nehezen fogom
megérteni a darabot.
Hogy hívják ezt a színésznőt?
Mikor alapították az üzemet?
Honnan kapják a nyersanyagot?
Teljesítették a tervet?
Hogyan állnak az életszínvonallal?
A bikák istállója itt van a közelben?
Hányat malacozott ez a koca?
Itt már kezdődnek a hegyek.
Da, asta este deja regiunea Carpaților.
Igen, ez már a Kárpátok vidéke.
Kérek egy elsőosztályú jegyet
Budapestre az esti gyorsvonatra.
Ez a budapesti gyorsvonat?
Tessék mondani, van itt hely
két személynek?
Hová utazik?
Honnan jön?
Nagyon szép időnk van.
Reméljük, nem jutunk viharba.

[Összeállította: Szücs György]

Hiánylista

A legfontosabb, Romániában hiányzó gyógyszerek, vitaminok jegyzéke:

- Maripen
- Erythromycin
- D3 vitamin
- Venoruton (kapszula és gél)
- Dopegyt
- Stugeron
- Panangin
- C-vitamin
- Polivitaplex
- Vitacolan
- Lázcsillapítók

A legfontosabb, Romániában hiányzó élelmiszerek jegyzéke:

- vaj, margarin
- hentesáruk
- olaj
- liszt
- sajt
- csokoládé, kakaó
- cukor, cukorka
- bors, paprika és más fűszerek
- tejpör
- bébiételek

(A teljesség igénye nélkül.)

*

[A számot Nóvé Béla erdélyi tárgyrajzai illusztrálták.]